

BEGROOTING VAN UITGAVEN VOOR DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1875.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Allen, die dezen zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat ingevolge de wet van
, houdende bepalingen omtrent het beheer der gelden bestemd tot
voltooiing van het vestingstelsel, een afzonderlijke begrooting van de uitgaven
voor dit onderwerp voor den dienst van 1875 bij de wet behoort te worden vast-
gesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der
Staten-Generaal hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en ver-
staan bij deze:

ART. 1. De begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het
vestingstelsel, aangewezen bij de wet van den 18den April 1874 (*Staatsblad* n°. 64)
wordt voor den dienst van 1875 vastgesteld als volgt:

Art. 1. Jaarwedden, toelagen en daggelden voor tijdelijk in dienst zijnde civiele
ingenieurs, opzichters en teekenaars, toelagen voor Officiëren en opzichters der
genie, reis- en verblijfkosten, bureau- en lokaalbehoeften, aankoop van instru-
menten, kaarten en verdere benodigdheden f 60,000.

Art. 2. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren;
het stellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve
van dien, aankoop en onteigening van gronden, afkoop van rechten, kosten en
ongelden bij aankopen en overeenkomsten, het doen van grondboringen, water-
passingen, opmetingen enz., een en ander betrekking hebbende tot verbetering
van de *Nieuwe Hollandsche waterlinie*, te weten:

1°. Voortzetten van het verbeteren van de vesting *Naarden* f 500,000.

2°. Aanleg van werken tot verbetering van het offensief voor *Naarden*, waar-
voor aanvankelijk wordt geraamd f 300,000.

3°. Verbeteren van de vesting *Muiden*, waarvoor gerekend wordt noodig te zijn
f 200,000.

4°. Verbeteren van de vesting *Weesp*, waarvoor gerekend wordt noodig te zijn
f 50,000.

5°. Verbeteren van het fort *Uitermeer*, waarvoor gerekend wordt noodig te zijn
f 50,000.

6°. Aanleg van een fort bij *Westbroek*, waarvoor aanvankelijk wordt uitgetrok-
ken f 160,000.

7°. Aanleg van een fort bij *Bureveld*, waarvoor aanvankelijk wordt uitgetrokken *f* 230,000.

8°. Verbeteren van het fort op de *Biltstraat*, waarvoor aanvankelijk wordt uitgetrokken *f* 50,000.

9°. Aanleg van een fort bij *Oud-Wulven*, waarvoor aanvankelijk wordt uitgetrokken *f* 200,000.

10°. Het maken van een bergplaats voor het opleggen van materieel in het fort *Blaauwkapel*, waarvoor gerekend wordt noodig te zijn *f* 10,000.

11°. Het maken van een wachthuis in de batterijen aan den *Overeindschen weg*, waarvoor gerekend wordt noodig te zijn *f* 34,000.

12°. Verbetering van de stelling van *Honswijk*, waarvoor aanvankelijk wordt uitgetrokken *f* 150,000.

13°. Verbeteren van de stelling bij *Everdingen* en van het werk aan *het Spoel*, waarvoor aanvankelijk wordt uitgetrokken *f* 100,000.

14°. Verbeteren van de stelling bij *Asperen*. — *Memorie*.

15°. Verbeteren van de inundatiemiddelen bij *Tiel*, aan *'t Spoel* en bij *de Klop*, enz. en van gemeenschapswegen, waarvoor aanvankelijk wordt uitgetrokken *f* 300,000.

16°. Betalingen voor reeds aanbestede werken betreffende verbeteringen aan de verdedigingswerken van *Naarden*, *Muiden*, *Uitermeer*, *Blaauwkapel*, *Everdingen* en *Vuren* *f* 350,000. — Totaal voor de Nieuwe Hollandsche waterlinie *f* 2,744,000.

Art. 3. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren, herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met al hetgeen geacht kan worden daarmede in verband te staan, een en ander tot verbetering van de *stelling van Helder*:

1°. Verbeteren van het fort *Kijkduin*, waarvoor aanvankelijk wordt uitgetrokken *f* 200,000.

2°. Verbeteren van de kustbatterij *Kaaphoofd* en fort *Erfprins*. Aanleg van een batterij op den dijk nabij het Meteorologisch Observatorium, waarvoor aanvankelijk wordt uitgetrokken *f* 350,000.

3°. Verbeteren van de *Oostbatterij* en de kustbatterij *Wierhoofd*, waarvoor aanvankelijk wordt uitgetrokken *f* 250,000.

4°. Het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen enz. *f* 5,000.

Totaal voor de stelling van *Helder* *f* 805,000.

Art. 4. Aanleg van werken tot dekking van rivierovergangen en opneming van troepen, herstellen en verbeteren van bestaande werken met al hetgeen geacht kan worden daartoe te behooren of daarmede in verband staande:

1°. Aanleg van een sperfort bij *Zutphen*, waarvoor aanvankelijk wordt geraamd *f* 200,000.

2°. Aanleg van een sperfort bij *Zwolle*, waarvoor aanvankelijk wordt geraamd *f* 150,000.

3°. Het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen enz. *f* 1,000.

Totaal *f* 351,000.

Art. 5. Onvoorziene uitgaven *f* 100,000.

Totaal generaal *f* 4,000,000.

ART. 2. Tot dekking der uitgaven begrepen in de bij *ART. 1* dezer wet vastgestelde begrooting, wordt aangewezen:

de som van vier millioen, beschikbaar gesteld bij het *VIIIste Hoofdstuk* der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1875.

ART. 3. Wanneer de som, uitgetrokken voor een der onderwerpen van uitgaaf, begrepen in de Artikelen 2, 3 en 4 van het *1ste ART.* dezer wet, ontoereikend mocht worden bevonden, kan het ontbrekende, met inachtneming van het voorschrift van het *2de lid* van art. 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), aangevuld worden door overschrijving uit den post voor onvoorziene uitgaven, in hetzelfde artikel voorkomende.

ART. 4. De in den loop van het jaar 1875 opkomende behoeften, de voltooiing van het vestingstelsel betreffende, welke haar omschrijving niet vinden in de artikelen van genoemde begrooting, worden op den post voor *onvoorziene uitgaven* aangewezen.

Die uitgaven worden bij de rekening omschreven en verantwoord in zoovele posten als zij gelijksoortige onderwerpen betreffen.

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en dat alle ministerieele departementen, autoriteiten, collegiën en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te

De Minister van Oorlog,

MEMORIE VAN TOELICHTING OP VORENSTAAND WETSONTWERP.

Bij de wet van den _____ is bepaald, dat voor de gelden noodig tot de voltooiing van het vestingstelsel — geregeld bij de wet van den 18den April 1874 (*Staatsblad* N°. 64) — jaarlijks een afzonderlijke begrooting zal worden ingediend.

Hieraan wordt bij deze, betreffende den dienst van 1875, voldaan.

Al dadelijk zij hier te kennen gegeven, dat door de intrekking van het wetsontwerp dat onder dagteekening van den 19den Mei jl. aan de Tweede Kamer werd aangeboden en de strekking had om nog op de begrooting van 1874 een som van f 225,000 toe te staan voor kosten vallende op voorbereidende maatregelen tot voltooiing van het vestingstelsel des Rijks, deze gelden nu zijn begrepen in het thans aangeboden wetsontwerp.

Ware de wensch van den ondergeteekende vervuld geworden en het op den 19den Mei jl. aangeboden wetsontwerp ter afdoening gekomen, dan zou nu reeds een belangrijke schrede voorwaarts zijn gedaan tot het uitvoeren van de vestingwet. Thans zal men, ten einde zich voor teleurstelling te hoeden, in het volgende jaar niet te veel in eens mogen ondernemen, zoodat men zich dan ook voor 1875 wenschte te bepalen tot een gedeelte der werken aangewezen bij punt 1 van art. 2 der wet van den 18den April jl. (*Staatsblad* n°. 64), waardoor inmiddels niets te kort zal worden gedaan aan de tijdsbepaling bij art. 3 voor de voltooiing van het geheel van de zoo evengenoemde wet vastgesteld.

Art. 1. Het aanwezig personeel bij het wapen der genie is niet talrijk genoeg om de buitengewone werkzaamheden, die thans vereischt worden, te verrichten.

Om hierin te voorzien zijn onder de uitgaven in dit artikel aangewezen de bezoldigingen, uitgetrokken voor een zeker aantal civiele ingenieurs en tekenaars, die men trachten zal in dienst te stellen, ten einde onder de leiding van Officieren der genie belast te worden met het doen van opmetingen, het in orde brengen van bestekken, begrootingen enz., en om onder gelijk toezicht het opzicht te houden over uit te voeren werken.

Wordt, blijkens het Voorloopig Verslag op het hiervoren vermelde thans ingetrokken wetsontwerp, een zoodanige maatregel door sommige leden beaamd, anderen hebben daartegen aangevoerd, dat de organisatie van het korps der genie ruim genoeg was ingericht om in de eischen van het dienstvak, ook bij die meerdere werkzaamheden, te kunnen voorzien, terwijl wijders werd opgemerkt dat in elk geval de drie Genie-officieren, die nog bij de Staatsspoorwegen werkzaam zijn, tot hun oorspronkelijke dienstbetrekking dienen terug te keeren.

De ondergeteekende kan niet toegeven dat het korps Officieren der genie tegenwoordig talrijk genoeg is om ook de buitengewone werkzaamheden, verbonden aan de tenuitvoerlegging van de vestingwet, te verrichten.

Het moge, oppervlakkig beschouwd, voorkomen dat er te Utrecht, Naarden, Amsterdam, Gorinchem, Hellevoetsluis, Weesp en Muiden, te veel Officieren der genie aanwezig zouden zijn, let men echter op de omstandigheid, dat in of in

den omtrek van genoemde plaatsen belangrijke werken onderhanden zijn of daargesteld moeten worden, waartoe opnemingen dienen te geschieden, plannen ontworpen, bestekken opgemaakt, overeenkomsten met derden gesloten moeten worden en tevens een nauwkeurig toezicht op de uitvoering van reeds begonnen werken dient plaats te hebben, dan zal men gereedelijk toestemmen dat het aanwezig getal Officieren daartoe niet te groot is.

Wat nu de aangewezen plaatsen betreft, waar men vermeent dat de dienst wel door opzichters zou kunnen worden waargenomen, zij hier onder de aandacht gebracht, dat de Officier te Gouda gestationeerd tevens belast is met den dienst te Schoonhoven, te Woerden en te Wierickerschans, en onder zijn toezicht thans een nieuwe infirmerie te Gouda wordt gebouwd; dat die te Maastricht tevens belast is met de werken te Venlo en te Roermond; te Leiden onder het toezicht van den aldaar geplaatsten Genieofficier een ziekeninrichting wordt daargesteld, ter waarde van circa f 200,000, terwijl de Officier, die te Heusden gestationeerd was, reeds in het begin van dit jaar door een opzichter is vervangen.

Werd overigens op den terugkeer aangedrongen van de drie Officieren thans bij de Staatsspoorwegen werkzaam, dan zou dit voor 's Rijks schatkist geen voordeel geven, uithoofde die officieren bij hun wapen overcompleet zouden komen en er voor hen op de normale begroting niets staat uitgetrokken; bovendien zouden zij onmiddellijk bij de Staatsspoorwegen door civiele ingenieurs moeten vervangen worden.

De wijze overigens waarop men zoowel hier als in andere landen handelt of gehandeld heeft bij het bouwen van omvangrijke defensiewerken, getuigt dat de ondergeteekende volstrekt niet op weg is om zich aan verspilling schuldig te maken. In 1862 waren te Antwerpen 46 Officieren der genie zoowel van den staf als van het regiment genietroepen werkzaam. Bij den aanleg der versterkingen rondom die stad waren de werken in perceelen verdeeld; elk eenigszins belangrijk fort vormde een zelfstandig perceel en bij ieder perceel waren veelal werkzaam gesteld drie Officieren der genie, bijgestaan door eenige gardes (opzichters) en door civiele ambtenaren, soms tot dertien in getal.

Bij den onderbouw van de brug over de Lek bij Culenborg — een werk dat gelijk gesteld kan worden met den aanleg van een groot fort — (de begroting bedroeg ruim f 900,000) waren, volgens een opgave voorkomende in het tijdschrift van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs 1871-72, behalve den eerst-aanwezenden ingenieur, voor toezicht en bureauwerk 4 ingenieurs en 6 opzichters nu en dan 5 ingenieurs en 8 opzichters werkzaam, waaronder de pikeurs in de kalkloodsen en andere werkplaatsen niet waren gerekend, diensten, die bij de genie door korporaals of mineurs worden verricht.

Bij reeds uitgevoerde werken, zooals die van Vechten, Rijnauwen, Bureveld, het gedeelte Oranje-Promus-Turfpoot van den hoofdwal van Naarden, zijn nimmer meer dan 2 officieren en 1 of 2 onderofficieren geweest, en dat bij forten met vele bomvrije gebouwen en andere kunstwerken, die geen minder toezicht en bureauwerkzaamheden vorderden dan die van den hier aangehaalden onderbouw.

Ten slotte mag hier niet onvermeld blijven dat zoolang de overgave der te slechten verdedigingswerken niet is geregeld, de Officieren der genie in of in de nabijheid van die plaatsen gevestigd, tot bedoeld einde aldaar dienen te verblijven.

Art. 2. Het voornemen bestaat om in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie krachtig voort te gaan met de verbetering of voltooiing van de bestaande en reeds aangelegde werken bij Naarden, Muiden, Weesp, Uitermeer, Blaauwkapel, Honswijk, Everdingen en Vuren.

Tot verbetering van het offensief van Naarden, zullen ongeveer op de lijn der grootste hoogte van het terrein nog vier werken worden aangelegd.

De thans aanwezige onbeduidende werkjes zullen blijven liggen, doch alleen het rechtersvleugelwerk als batterij op den spoorweg een weinig verbeterd worden. Het voornemen bestaat om tusschen de te maken werken op domineerende

punten terreinen aan te koopen, om later tot plaatsing van tusschengelegene batterijen te kunnen dienen en daarop bij voorraad die emplacementen gereed te maken.

In vorige ontwerpen was aangenomen om den post aan den Gagel te verbeteren. Die verbetering zou uithoofde van de onbeduidendheid van den bestaanden post bijna dezelfde uitgaven gevorderd hebben als die voor den bouw van een nieuw fort. Uit nadere ingestelde onderzoekingen is gebleken dat een fort aan den Gagel weinig nut zou aanbrengen, daarentegen een fort bij Westbroek een zeer groote sterkte zal geven aan het gedeelte der linie, dat meer bijzonder de stelling van Utrecht uitmaakt; het voornemen bestaat alzoo om den post aan den Gagel niet te verbeteren, en in plaats daarvan een nieuw fort bij Westbroek aan te leggen, waardoor de linkervleugel der stelling voor Utrecht goed gedekt zal zijn.

Het bestaande gebouw in den Gagel kan als wachthuis, als magazijn of tot andere doeleinden in de keel der linie blijven dienen.

Wijders zal worden overgegaan tot den aanleg van een fort bij Bureveld en van een bij Oud-Wulven; eerstgemelde tot verdediging van het hooge terrein, gelegen aan de zuidzijde van het fort op de Biltstraat, laatstgenoemde tot betere verdediging van het accès van Houteu. Een en ander breeder aangewezen op bladz. 9 der Memorie van Toelichting, die het wetsontwerp vergezelde, dat den 16den April 1873 werd aangeboden.

De werken uitmakende de stelling van Asperen behooren tot die waarvan de verbetering niet mag worden uitgesteld; hiervoor waren dan ook reeds ontwerpen in gereedheid gebracht, waarvan echter de uitvoering hoogstwaarschijnlijk op verschillende bezwaren, vooral van waterbouwkundigen aard, zouden gestuit zijn, terwijl zij daarenboven, het terrein langs de kronkelende Linge in aanmerking genomen, niet in allen deele voldeden. Toen is een onderzoek ingesteld, in hoever het de voorkeur zou verdienen nieuwe werken op andere punten aan te leggen, in stede van tot de verbetering der oude over te gaan. Ook hiervan was de uitslag niet geheel bevredigend.

Na een door den Minister gehouden bezichtiging van het terrein, zijn bevelen gegeven nieuwe ontwerpen te maken ter verbetering der bestaande werken, waarbij de bezwaren, zooveel doenlijk, moeten worden ontweken,

Aangezien die ontwerpen nog niet gereed zijn, en zelfs geen benaderde raming is kunnen gemaakt worden, is de post voor memorie uitgetrokken, opdat wanneer in het volgend jaar met de uitvoering zal kunnen worden begonnen, het alsdan benoodigde door overschrijving van gelden uit den post voor onvoorziene uitgaven is te bekomen.

Het ligt niet in de bedoeling der Regeering meerdere nieuwe werken in de linie tusschen de Zuiderzee en de Waal te maken. Alleen maakt het een punt van overweging uit, in hoeverre door een werk van passagèren aard, doch reeds in vredestand te maken, de sluis bij Wijk bij Duurstede zou dienen gedekt te worden.

Verder zullen, voor zooveel dit niet reeds is geschied, tusschen de forten nog op verschillende plaatsen punten worden gekozen, waar eventueel opstelling van geschut kan noodig zijn en zal die opstelling zooveel doenlijk worden voorbereid.

Met behulp der forten en der daartusschen gelegen batterijen, zoowel als door het bezetten met mobiele troepen en het ter verdediging inrichten van dorpen en gehuchten in of vóór de linie gelegen, waartoe in vredestand reeds voorbereidingen zullen worden gemaakt, — hoopt men zich in staat te stellen tot een hardnekkige verdediging, ook dan, wanneer het water ons niet al die hulp mocht verleen, die men er onder gunstige omstandigheden van kan verwachten.

Art. 3. Ten aanzien van de uit te voeren werken in de stelling van Helder zij hier vermeld, dat er voortgegaan zal worden met het in goeden staat brengen van het fort Kijkduin, de kustbatterij Kaaphoofd en het fort Erfrins, met aanleg van een batterij op den dijk tusschen Kaaphoofd en het Meteorologisch

Observatorium, alsmede met het verbeteren van de Oostbatterij en de kustbatterij Wierhoofd.

In de staten gevoegd bij de overige ontwerpen van wet tot regeling van het vestingstelsel, was in de stelling van Helder een fort op den Zuidwal begrepen, dat het verlengde der reeks van kustbatterijen zou uitmaken, die den zuidelijken oever van de straat van Helder moeten verdedigen. Hoewel dit fort ontegenzeggelijk den toegang tot de haven het Nieuwediep meer zou bemoeielijken, zou het echter volstrekt niets bijdragen om den vijand het binnendringen der straat te beletten, en juist dit komt in de eerste plaats als nuttig voor.

Bij den tegenwoordigen bouw der schepen en de meer gunstige gesteldheid van het Westgat is het niet doenlijk alleen met batterijen aan de zuidzijde met hoop op gunstigen uitslag te strijden. Door een fort op de Laan kan men, in verband handelende met de batterijen Kaaphoofd en vóór Erfrins, en met hulp der Marine, eenige hoop koesteren om de pogingen van den vijand, om binnen te dringen, te verijdelen, of mocht hij desnietteenstaande slagen eenige schepen binnen te brengen, de verzekering hebben dat zulks niet zonder groote schade zal kunnen geschieden, en alzoo de verdere bestrijding gemakkelijker zal wezen.

Om deze redenen is besloten tot den bouw van een fort op de Laan, en het maakt thans, in overleg met de Marine, een punt van onderzoek uit, welke inrichting en bewapening daaraan zal worden gegeven, terwijl omtrent het waterbouwkundige gedeelte het advies van den Waterstaat wordt ingewonnen.

In deze begrooting is nog geen bepaalde som voor dit werk uitgetrokken, omdat er nog vele onderzoekingen, opmetingen, boringen enz. vereischt worden; waartoe bij dit artikel eenige gelden zijn aangevraagd.

De bouw van een fort op den Zuidwal, waarvoor vroeger de kosten veel te laag waren geraamd, zal nu achterwege kunnen blijven.

Art. 4. Tot dekking van de rivierovergangen wenscht men thans over te gaan tot den aanleg van een sperfort bij Zwolle en een bij Zutphen.

Het voornemen bestaat niet om een dergelijk fort aan te leggen bij Nijmegen; dit zou dan alleen het geval kunnen zijn indien de in aanleg zijnde spoorweg een zoo nadeelige richting bekwam, dat de op de brug te maken afsluitingen hunne waarde verloren.

Ten slotte heeft de ondergeteekende de eer mede te deelen, dat men zich onledig houdt met het opnemen der gronden, die bij de overgave der vestingwerken, bedoeld in art. 4 der wet van den 18den April 1874 (*Staatsblad* n°. 64) tot militair gebruik moeten behouden blijven en zich zal beijveren om de overgave aan het Domein te bespoedigen.

De Minister van Oorlog,

WEITZEL.

TOELICHTENDE STAAT, behoorende bij de raming der kosten voor de regeling en voltooiing van het vestingstelsel voor het jaar 1875.

Art. 1. a. Jaarwedden: 2 civiele ingenieurs à f 2500, 3 id. à f 2200; 4 id. à f 2000; 4 id. à f 1600; 4 id. à f 1200; te zamen f 30,800.

b. Toelagen en daggelden aan teekenaars en buitengewone opzichters f 12,000.

c. Toelagen aan Officiëren en opzichters der genie f 11,000.

d. Reis- en verblijfkosten voor civiele ingenieurs f 2200.

e. Schadeloosstelling voor bureau- en lokaalbehoefte f 4000; te zamen f 60,000.

Art. 2. 1. Verbetering aan de vesting *Naarden*, waaronder het maken van bomvrije gebouwen, aankoop van gronden enz., waarvoor gerekend wordt nog noodig te zijn f 1,000,000; thans wordt uitgetrokken f 500,000.

2. Aanleg van werken tot verbetering van het offensief voor *Naarden*, waaronder aankoop van gronden, geraamd op $\text{ƒ}4,500,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}300,000$.

3. Verbetering van de vesting *Muiden*, met kasteel en westbatterij $\text{ƒ}200,000$.

4. Verbetering van de vesting *Weesp*, waarvoor nog noodig zal wezen $\text{ƒ}50,000$.

5. Verbetering van het fort *Uitermeer*, het verplaatsen der schutsluis, het omleggen der 's Gravelandsche vaart enz. $\text{ƒ}50,000$.

6. Aanleg van een fort bij *Westbroek*, geraamd op $\text{ƒ}700,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}160,000$.

7. Aanleg van een fort bij *Bureveld*, geraamd op $\text{ƒ}1,300,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}230,000$.

8. Verbetering van het fort op de *Biltstraat*, geraamd op $\text{ƒ}200,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}50,000$.

9. Aanleg van een fort bij *Oud-Wulven*, geraamd op $\text{ƒ}700,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}200,000$.

10. Het maken van een bergplaats voor het opleggen van materieel in het fort *Blaauwkapel*, voor eens $\text{ƒ}10,000$.

11. Het maken van een wachthuis in de batterijen aan den *Overeendschen weg*, voor eens $\text{ƒ}34,000$.

12. Verbetering van de stelling van *Honswijk*, plaatsen van geschutstellingen, bomvrije gebouwen enz., geraamd op $\text{ƒ}470,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}150,000$.

13. Verbetering van de stelling bij *Everdingen* en van het werk aan *het Spoel*, waaronder het maken van een beer met duikers voor het fort enz., geraamd op $\text{ƒ}350,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}100,000$.

14. Verbetering van de stelling bij *Asperen*. — *Memorie*.

15. Verbetering van de inundatiemiddelen bij *Tiel*, aan *het Spoel* en bij *de Klop* enz., en van gemeenschapswegen, waaronder het maken der prises d'eaux bij *Tiel*, het verbeteren der middelen tot aanvoer van Lekwater langs de *Klop*, enz., geraamd op $\text{ƒ}600,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}300,000$.

16. Betalingen voor reeds aanbestede werken, wegens verbeteringen aan de verdedigingswerken: van *Naarden* $\text{ƒ}27,000$; van *Muiden* $\text{ƒ}13,000$; van *Uitermeer* $\text{ƒ}15,000$; van *Blaauwkapel* $\text{ƒ}16,000$; van *Everdingen* $\text{ƒ}157,000$; van *Vuren* $\text{ƒ}122,000$; te zamen $\text{ƒ}350,000$.

Te zamen $\text{ƒ}2,744,000$.

Art. 3. 1. Verbeteren van het fort *Kijkduin*, met vervanging van den vuurtoren en het maken van batterijen, geraamd op $\text{ƒ}450,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}200,000$.

2. Verbeteren van de kustbatterij *Kaaphoofd* en fort *Erffprins*, aanleg van een batterij op den dijk nabij het Meteorologische Observatorium, geraamd op $\text{ƒ}800,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}350,000$.

3. Verbeteren van de *Oostbatterij* en de kustbatterij *Weerhoofd*, geraamd op $\text{ƒ}570,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}250,000$.

4. Het doen van grondboringen, waterpassingen enz., bij raming $\text{ƒ}5,000$.

Te zamen $\text{ƒ}805,000$.

Art. 4. 1. Aanleg van een sperfort bij *Zutphen*, geraamd op $\text{ƒ}500,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}200,000$.

2. Aanleg van een sperfort bij *Zwolle*, geraamd op $\text{ƒ}500,000$, waarvoor thans wordt uitgetrokken $\text{ƒ}150,000$.

3. Het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen enz. $\text{ƒ}1000$.

Te zamen $\text{ƒ}351,000$.

Art. 5. Onvoorziene uitgaven $\text{ƒ}100,000$.

Totaal generaal $\text{ƒ}4,000,000$.